דִּלְמָא יהא מוֹדֶה בבית דין לפני שיבואו עדים להעיד שחייב
וּמִיפְּטַר מלשלם, שמודה בקנס פטור, ואין זה ברור שיהיה כאן
תשלום של קנס, ואולי באופן זה לא אמר רבי מאיר שאדם מקנה
דבר שלא בא לעולם. וְכֵן תִּבְעֵי – יש להסתפק לְרַבָּנָן, שאולי עַד
כָּאן לֹא קָאָמְרִי רַבָּנָן שאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם אֶלָּא בְּגוֹן
פֵּירוֹת דֶּקֶל, דְּהַשְׁתָּא מִיהָא לֵיתְנְהוּ – שעתה אין הפירות בעולם
כלל, אֲבָל הָכָא במוכר עבדו לקנס, הָא קָאֵי שׁוֹר וְהָא קָאֵי עֶבֶד –
הרי עומד השור ועומד העבד, שנמצאים בעולם, ואפשר שגם
לחכמים מכירתו מכירה. מַאי – מהו הדין בזה.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק, אָמַר רַבִּי אַבָּא, תָּא שְׁמַע, נאמר
בתורה לענין עבד כהן שאוכל בתרומה 'וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן
כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וְיִלִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ' (ויקרא כב יא),
שאוכלים בתרומה בין עבד שקנה שהוא 'קנין כספו', ובין 'יליד
בית' שנולד משפחתו. ובמה שנאמר 'ויליד בית' יש לברר מַה
תַּלְמוּד לוֹמַר, שהלא יש ללומדו בקל וחומר, שאם עבד שנקנה
בִּקְנְיַן כֶּסֶף אוֹכֵל בתרומה, יְלִיד בַּיִת שנולד אצל הכהן לֹא כָּל שֶׁכֵּן
שאוכל. אלא, שאילו היה בֵּן, ולא היה נזכר יליד בית, הֲיִיתִי אוֹמֵר
שמה עבד קִנְיַן כֶּסֶף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף אוֹכֵל בתרומה, ולכן אַתָּה יְלִיד
בַּיִת רק זה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף אוֹכֵל בתרומה, וּמִנַּיִן נדע שֶׁאַתָּה עַל פִּי
שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם, כגון שהוא קטן וחולה וכדומה, שאוכל בתרומה,
תַּלְמוּד לוֹמַר 'יליד בַּיִת' מִכָּל מָקוֹם, אף שאין בו שוה פרוטה.
הברייתא ממשיכה לברר מדוע כתוב 'קנין כספו'. וַעֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר
שדווקא יְלִיד בַּיִת בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף אוֹכֵל
בתרומה, וכפי שלמדנו מהפסוק, אבל עבד הנקנה בִּקְנְיַן כֶּסֶף רק
כאשר יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף אוֹכֵל, אולם אפשר לומר שכאשר אֵין בּוֹ
שָׁוֶה כֶּסֶף אֵינוֹ אוֹכֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'קִנְיַן כַּסְפּוֹ' 'וְיִלִיד בֵּיתוֹ', להקיש
זה לזה, מַה יְלִיד בַּיִת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם אוֹכֵל, אַף קִנְיַן
כַּסְפּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם אוֹכֵל. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – אם
עולה על דעתך לומר שֶׁעֶבֶד שֶׁמְּכָרוֹ רַבּוֹ לְקֶנֶם מָכוּר, מִי אִיכָּא
עֶבֶד דְּלָא מְזַדְּבֵּן לְקֶנֶם – האם יש עבד בעולם שאינו נמכר
לקנס, שהלא הקנס הוא בכל עבד שהוא, ואיך אמרה הברייתא
שאינו שוה כלום הלוא יכול הוא להמכר לקנס, ועל כרחך שאי
אפשר למכור זאת.
דוחה הגמרא את הראיה, אֵין – אכן, אִיכָּא עֶבֶד טְרֵפָה, כגון
שנחתכה רגלו למעלה מארכובת הברך וכדומה שאינו ראוי
לחיות, ואינו נמכר לקנס מכיון שאם יגחנו שור לא ישלם כלום,
שכמת הוא. שואלת הגמרא, וְהָא חַיֵּי לְמֵימַר קָמַיְהּ – והלא עדיין
הוא ראוי לעמוד ולשרתו בשירות קל ויש לו שווי. מיישבת
הגמרא, מדובר בְּמַנּוּוֹל וּמוּבֶה שְׁחִין שהוא מאוס אותו עבד טריפה
שאין לו אפשרות לעבוד כלל ולכן אינו מקבל קנס.
ספק אודות חציו עבד וחציו בן חורין: אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו
חכמים, מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת חוֹרִין מַהוּ שיחולו
קידושיו, שהרי אין הופסים קידושין אלא בצד הבן חורין שבו,
והאם יכול לקדש אשה לחציו בלבד.
הגמרא מבארת, אִם תִּמְצָא לוֹמַר שהלוא בֶּן יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְבַת
יִשְׂרָאֵל הִתְקַדְּשִׁי לְחֶצְיִי מְקוּדֶּשֶׁת, והוה הדין שחציו עבד וחציו בן
חורין יכול לקדש אשה לחציו המשוחרר. אין ללמוד מכך, דְּחַיָּיא
לְכוּלֵּיהּ – ששם ראויה היא לכולו, שכולו בן חורין והוא בכולו בר
קידושין, וכוונתו אינה אלא שיוכל לשאת אשה נוספת מלבדה,
אבל הָא לֹא חַיָּיא לְכוּלֵּיהּ – אינה ראויה אלא לחציו ולכך אינה
מקודשת, שאין לקדש אשה לחצי איש. וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר שיש
לפשוט מההלכה שֶׁבֶּן יִשְׂרָאֵל הַמְקַדֵּשׁ חֲצִי אִשָּׁה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,
משום שאין לקדש חצי אשה, וכן כאן נאמר שאין קידושין בחצי
איש. אין ללמוד מכך, דְּשַׁיֵּיר בְּקִנְיָנוֹ שם באשה ולא קנה כל מה
שאפשר לו לקנות בה, וְהָא עֶבֶד שהוא חציו בן חורין לֹא שַׁיֵּיר
בְּקִנְיָנוֹ, שהרי בכל מה שראוי בו לקדש, שהוא חציו המשוחרר,
קידש את האשה, ושמא אין בזה חסרון. מַאי – מהי ההכרעה
בספק זה.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק, תָּא שְׁמַע, שור שנגח והמית אדם,
הדין הוא שכאשר נגח עבד והרגו צריך בעל השור לתת לאדונו
קנס שלושים שקלים, וכאשר נגח בן חורין צריך לתת ליורשיו
כופר שהוא שווי דמיו. כאשר הֵמִית מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין,

נוֹתֵן בעל השור חֲצִי קֶנֶס לְרַבּוֹ, משום שנגח חצי עבד, וַחֲצִי כּוֹפֶר
לְיוֹרְשָׁיו, משום שנגח חצי בן חורין. וְאִי אָמְרִיתְ קִידּוּשָׁיו של חצי עבד
וחצי בן חורין לָאו קִידּוּשִׁין, יוֹרְשִׁין מְנָא לֵיהּ – מהיכן יש לו יורשים,
כיון שאין יכול לקדש אשה ולהביא בנים ממנה. דוחה הגמרא,
אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אין המדובר כאן שמת ומקבלים היורשים
את הכופר, אלא כְּשֶׁעָשָׂאוֹ השור הנוגח טְרֵפָה, שעומד למות,
שחייב בעל השור בכופר אף שעודנו חי ואת הכופר מקבל הוא
עצמו, וּמַאי 'יוֹרְשָׁיו', נְפָשֵׁיהּ – הכוונה לעצמו. ואין ראיה שיכולים
להיות לו יורשים.
רבא חולק על כך: אָמַר רָבָא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר לדחות בהן את
האמור, חֲדָא, דְּיוֹרְשָׁיו קָתָנֵי – נאמר יורשיו, ואין במשמע שהכוונה
לעצמו, וְעוֹד, שאף שאת הקנס המשולם על הריגת עבד ניתן
לשלם גם בחייו אם עשאו טריפה, שבתורה לא נזכר בו לשון
מיתה, אבל כאן כּוֹפֶר הוּא, מה שמשולם על הריגת בן חורין, וְבוּה
אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שכּוֹפֶר אֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, משום
שנאמר בו (שמות כא כט–ל) 'וְהֻמַת אִישׁ או אִשָּׁה וגו' אִם כֹּפֶר יושַׁת
עָלָיו' וגו', ונאמר כאן לשון מיתה, ואם רק עשאו טריפה וחי הוא
עדיין, אינו משלם. אֶלָּא אָמַר רָבָא, אין בהכרח שיש לו יורשים,
ומה שנאמר 'וחצי כופר ליורשיו' הכוונה שבחציו המשוחרר רָאוּי
לִיטּוֹל כופר שינתן ליורשיו וְאֵין לוֹ יורשים שיטלוהו, ונשכר מכך
בעל השור שאין צריך לשלם.
הגמרא דנה על קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין: אָמַר רָבָא,
כְּשֵׁם שֶׁהַמְקַדֵּשׁ חֲצִי אִשָּׁה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, כָּךְ חֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ
בַּת חוֹרִין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה אֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין, כיון שרק חציה מקודש
ואין קידושין בחצי אשה.
דְּרַשׁ רַבָּה בַּר רַב הוּנָא כדברי רבא, כְּשֵׁם שֶׁהַמְקַדֵּשׁ חֲצִי אִשָּׁה אֵינָהּ
מְקוּדֶּשֶׁת, כָּךְ חֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה אֵינָהּ
מְקוּדֶּשֶׁת, אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא, מִי דָּמֵי – האם דומה זה לזה, הָתָם –
שם בקידש חצי אשה שֶׁיֵּשׁ בְּקִנְיָנוֹ ולא קנה כל מה שיש לקנות בה,
אבל הָכָא – כאן במקדש חציה שפחה וחציה בת חורין, לֹא שַׁיֵּיר
בְּקִנְיָנוֹ, שכל מה שאפשר לקנות בה קנה. חֲדַר אוֹקִים רַבָּה בַּר רַב
הוּנָא אָמוֹרָא עֲלֵיהּ וְדָרַשׁ – חזר רבה בר רב הונא והעמיד מתורגמן
לפניו, כפי שהיה נוהג בעת דרשתו, וחזר לתקן את דבריו ואמר,
נאמר (ישעיה ג ו) 'וְהַמַּכְשֵׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יָדֶךָ', למה נקראו דברי תורה
בשם 'מכשלה', משום שאֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה לדעת אותם,
אֶלָּא אִם כֵּן נִכְשָׁל בָּהֶן ומורה בטעות ומכלימים אותו ואז נותן לב
להבין, ואף אני נכשלתי והנני חוזר בי שאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שהַמְקַדֵּשׁ
חֲצִי אִשָּׁה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, אֲבָל חֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין
שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין, מַאי טַעֲמָא משום שהָתָם – שם במקדש
חצי אשה שֶׁיֵּשׁ בְּקִנְיָנוֹ שלא קנאה כולה, אבל הָכָא – כאן במקדש
חציה שפחה וחציה בת חורין לֹא שַׁיֵּיר בְּקִנְיָנוֹ וקנה בה כל מה
שהוא בר קידושין בה.
אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, כְּשֵׁם שֶׁהַמְקַדֵּשׁ חֲצִי אִשָּׁה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, כָּךְ חֶצְיָהּ
שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה אֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין. וְאִם לְהָשֵׁךְ
אָדָם לוֹמַר שיש לערער על כך ממה שרבי עקיבא אומר (בכריתות
יא.) שאֵיזוֹ הִיא שִׁפְחָה חֲרוּפָה שחייבה התורה על זנותה, זוֹ שֶׁחֶצְיָהּ
שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין הַמְאוֹרָסָה לְעֶבֶד עִבְרִי, אַלְמָא בַּת אִיתְרוּבֵי
הִיא – מוכח ששייך שתתקדש, אֲמוֹר לוֹ לשואל, אין אלו אירוסין
ממש, כְּלָךְ – לך אֱצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, החולק על רבי עקיבא
בברייתא, שֶׁהוּא אוֹמֵר ששפחה חרופה שחייבה תורה בְּשִׁפְחָה
כְּנַעֲנִית הַמְאוֹרָסָה לְעֶבֶד עִבְרִי הכתוב מדבר, וקשה, וְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית
בַּת אִיתְרוּבֵי הִיא – האם בת אירוסין היא להתקדש, אֶלָּא מַאי אית
לָךְ לְמֵימַר – מה תאמר ליישב, מַאי מְאוֹרָסָת, הכוונה היא רק
שמְיוּחֶדֶת ומזומנת לעבד עברי, וגזירת הכתוב הוא שבייחוד זה
בלבד יש קרבן אם זינתה עם אחר, הָכָא נַמִּי – כך גם לדעת רבי
עקיבא מַאי מְאוֹרָסָת שהיא מְיוּחֶדֶת לו בלבד, אבל לא שתפסו בה
קידושין.
עוד על קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין: אָמַר רַב חִסְדָּא,
חֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לִרְאוּבֵן, וְנִשְׁתַּחְרְרָה וְחָזְרָה
וְנִתְקַדְּשָׁה לְשִׁמְעוֹן אחיו ללא שנתגרשה מראובן, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם,
מִתְייַבֶּמֶת לְלֵוִי אחיהם,

וְאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ לְהַחְשִׁיבָהּ 'אֵשֶׁת שְׁנֵי מֵתִים' לוֹמַר שֵׁישׁ בָּהּ קִידּוּשִׁין לִשְׁנֵיהֶם וְאִשָּׁה שְׁנֵי מֵתִים אֵינָהּ מִתְייַבֶּמֶת, וְהַטַּעַם שֶׁאֵין זֶה כָּךְ, מִשּׁוּם שֶׁאֵינָהּ אִשָּׁה שְׁנֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי מַמָּה נַפְשָׁךְ, אִי קִדּוּשֵׁי דְּרַאוּבֵן קִדּוּשִׁין, שְׁתּוֹפְסִים קִידּוּשִׁין בְּחֲצִיָּה שְׁפָחָה וַחֲצִיָּה בַּת חוֹרִין, אִם כֵּן קִדּוּשֵׁי דִּשְׁמָעוֹן לָאו קִדּוּשִׁין, שֶׁכְּשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה נֶעְשְׂתָה אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה בְּכוּלָּהּ, וְלֹא תִּפְסוֹ בָּהּ קִידּוּשֵׁי אַחֵר, וְאִי קִדּוּשֵׁי דִּשְׁמָעוֹן קִדּוּשִׁין, הֲרֵי זֶה רַק מִשּׁוּם שֶׁקִּדּוּשֵׁי דְּרַאוּבֵן לָאו קִדּוּשִׁין, שֶׁאֵין תּוֹפְסִים קִידּוּשִׁין בְּחֲצִיָּה שְׁפָחָה, וּכְשֶׁנִּכְתַּב שִׁחְרוּר שִׁמְעוֹן פָּנְתָה הַיְתָה וְתִפְסוֹ קִידּוּשָׁיו, וְהֵיא אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד. אִיתְּמַר, חֲצִיָּהּ שִׁפְחָה וְחֲצִיָּהּ בַּת חוֹרִין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לִרְאוּבֵן, וְנִשְׁתַּחְרְרָה וְחָזְרָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְשִׁמְעוֹן, רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר רַב נַחְמָן, כְּשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה פָּקְעוּ קִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן, שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה גּוּפָהּ וְהֲרֵי הִיא כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד, וְחָלוֹ רַק קִידּוּשֵׁי שֵׁנִי. רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב נַחְמָן, כְּשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה נֶאֶמְרוּ קִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן וְהִתְפַּשְׁטוּ עַל כּוּלָּהּ וַהֲרֵי הִיא מְקוּדֶּשֶׁת רַק לָרִאשׁוֹן. רַבִּי זֵירָא מוֹכִיחַ כְּשִׁיטָתוֹ: אָמַר רַבִּי זֵירָא, בְּיָוֹתַיִם יְרֵי מְסַתַּבְּרָא, דִּכְתִיב (דברים יט ו) 'וְאִישׁ כִּי יִשְׂנָא אֶת אִשְׁתּוֹ שִׁבְטַת זֶרַע וְהוּא שִׁפְחָה נֶחֱרָפֶת לְאִישׁ וגו' לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי תּוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי ה' וְלֹא תַחֲטִיא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה', שֶׁהֲבָא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה, שֶׁהֵיא חֲצִיָּה שִׁפְחָה וַחֲצִיָּה בַּת חוֹרִין, וּמְקוּדֶּשֶׁת לְעֶבֶד עִבְרִי, לֹא יַעֲנֹשׁ הֲבָא עָלֶיהָ בְּמִיתָה כְּדִין אֵשֶׁת אִישׁ, וְהַטַּעַם, 'כִּי לֹא חוֹפְשָׁה', דְּהַיְינוּ לֹא נִשְׁתַּחְרְרָה, וְאֵינָהּ אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה. וּמִשְׁמַע הָא חוֹפְשָׁה – אִם נִשְׁתַּחְרְרָה, וְאַחַר כָּךְ בָּא עָלֶיהָ, יוֹמָתוּ, מִשּׁוּם שֶׁאַף שֶׁקּוֹדֶם שְׁחְרוּרָהּ הָיְתָה מְקוּדֶּשֶׁת לוֹ רַק חֲצִיָּה, אַךְ עַתָּה כְּשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה הֲרֵי הִיא אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, מִשּׁוּם שֶׁגִּמְרוּ הַקִּידּוּשִׁין, וְלֹכֵן יוֹמְתוּ.

דּוּחֲיָה הַגְּמָרָא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַבִּי זֵירָא, לְדַבְרֵיךְ קַשָּׁה, וְלִתְנָא דִּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר שִׁבְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית הַמְאוֹרֶסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, הָכִי נַמִי – הָאִם גַּם לְדִבְרֵיהֶם נִדָּייק בְּפָסוּק דְּכִי חוֹפְשָׁה יוֹמָתוּ, שֶׁאִם נִשְׁתַּחְרְרָה אַחַר אֵירוּסִין הֲבָא עָלֶיהָ בְּמִיתָה, וַהֲרֵי לֹא יִתָּכֵן כָּךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין תּוֹפְסִים בָּהּ קִידּוּשִׁין כְּלָל, וְאֵין שַׁייָךְ שִׁיגְמְרוּ בָּהּ קִידּוּשִׁין אַחַר הַשִּׁחְרוּר. אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר לְדַעְתְּ תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהַדִּיּוּק מֵהַפָּסוּק הוּא שֶׁלֹּא יוּמְתוּ כִּי לֹא נִשְׁתַּחְרְרָה, שֶׁאִם הָיְתָה שֻׁחוֹפְשָׁה – נִשְׁתַּחְרְרָה וְחָזְרָה וְנִתְקַדְּשָׁה וְזִינְתָה עִם אַחֵר, יוּמְתוּ, אֲבָל אִם חוֹפְשָׁה בִּלְבַד לֹא יוּמְתוּ, הָכָא נַמִי – לְדַעְתְּ שֶׁמִּדּוֹבֵר בַּחֲצִיָּה שִׁפְחָה וַחֲצִיָּה בַּת חוֹרִין, יֵשׁ לְדַייֵק הַפָּסוּק שֶׁלֹּא יוּמְתוּ כִּי לֹא נִשְׁתַּחְרְרָה, אֲבָל שִׁפְחָה שֻׁחוֹפְשָׁה – שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְחָזְרָה וְנִתְקַדְּשָׁה, יוּמְתוּ, מִשּׁוּם שֶׁכְּשֶׁחָזְרָה וְנִתְקַדְּשָׁה הֲרֵי הִיא מְקוּדֶּשֶׁת גְּמוּרָה. וְאֵין לְהוֹכִיחַ לְהֵיכֶן שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה בִּלְבַד שֶׁיִּגְמְרוּ בָּהּ הַקִּידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים.

מַעֲשֶׂה עַל חֲצִיָּה שִׁפְחָה וַחֲצִיָּה בַּת חוֹרִין: אָמַר רַב הוּנָא בַּר קַטִינָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁחֲצִיָּה שִׁפְחָה וְחֲצִיָּה בַּת חוֹרִין, וְכָפוּ אֶת רַבָּהּ וְעָשָׂאָהּ בַּת חוֹרִין עַל יְדֵי שִׁשְׁחְרָרָהּ. הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת: כְּמַאן – כְּמַאן אִיזוֹ דֵּעָה סְבְרוּ אֵלּוּ שֶׁכָּפוּהוּ, הָאִם כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה דְּאָמַר שַׁעַל שְׁנֵיהֶם, גַּם עַל הָאִישׁ וְגַם הָאִשָּׁה, הוּא אוֹמֵר (בראשית א כח) 'וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר וגו' לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ וגו' אֶת הָאָרֶץ', שֶׁגַּם אִשָּׁה מְצֻוָּה בְּפְרִיָּה וּרְבִיָּה, וְכֵיוָן שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִנָּשֵׂא, כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ לְשַׁחְרְרָהּ. דּוּחֲיָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לֹא מִפְּנֵי זֶה, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁמִּנְהָג הֶפְקֵר נָהֲגוּ בָּהּ הָאֲנָשִׁים, שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיְתָה מְיוּחֶדֶת לְאִישׁ וְלֹא שָׁמְרָה עַצְמָהּ הָיוּ מְזַנִּים עִמָּהּ, וְלָכֵן כָּפוּ אֶת אֲדוֹנָהּ וְשִׁחְרְרָה כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְהִנָּשֵׂא וְתִהְיֶה נִשְׂמֶרֶת:

משנה

הַמּוֹכֵר אֶת עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ לְיִשְׂרְאֵל הַגָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְיֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁהַלּוֹקֵחַ יְשַׁלֵּחַ אֶת הָעֶבֶד לְצֵאת עִמּוֹ לְמָקוֹם מְגוּרָיו, וְנִמְצָא הָעֶבֶד מוּפְקָע מִמְּצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ, יָצָא הָעֶבֶד מִשְּׁעַבּוּדוֹ וְהוּא בֶּן חוֹרִין:

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, הַמּוֹכֵר אֶת עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אַף אִם פָּדָה אוֹתוֹ הַמּוֹכֵר מִן הַלּוֹקֵחַ הַנָּכְרִי כְּפִי שֶׁחִייְבוּהוּ חֲכָמִים, כְּמְבוֹאָר לְקַמָּן (מד.), יָצָא הָעֶבֶד לְחֵירוּת, וְהַפּוֹדֶה אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ עוֹד, וְצָרִיךְ הָעֶבֶד גֵּט שִׁחְרוּר מֵרַבּוֹ רִאשׁוֹן – מִן הַמּוֹכֵר הִישְׂרְאֵל שֶׁפָּדָהוּ, כְּדֵי לְהַפְקִיעַ אֶת קִנְיַן הָאִיסּוּר שֶׁבּוֹ וְלְהִתְּירוֹ בְּבַת יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲלוּ שֶׁהָעֶבֶד צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר אֲמוּרִים, שֶׁמָּכְרוּ הִישְׂרְאֵל לֹא כָּתַב עָלָיו – עַל עִנְיָינוֹ וְצוֹרְכּוֹ שֶׁל הָעֶבֶד בִּשְׁעַת מְכִירָתוֹ לַנָּכְרִי, אוֹנוֹ – שְׁטַר, שֶׁכָּתוּב בּוֹ מִשְׁמְעוּת שִׁחְרוּר, וְנָתַן אוֹתוֹ בְּיַד הָעֶבֶד, אֲבָל אִם הָעֶבֶד לֹא כָּתַב הָרַב עָלָיו – לְצוֹרְכּוֹ אוֹנוֹ – שְׁטַר שִׁישׁ בּוֹ מִשְׁמְעוּת שִׁחְרוּר, וְנָתַן אוֹתוֹ בְּיַד הָעֶבֶד, זֶהוּ גֵּט שִׁחְרוּרוֹ, וְאֵינוֹ זָקוּק לְשְׁטַר אַחֵר. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא, מַאי אוֹנוֹ – מַהוּ לְשׁוֹן הַשִּׁחְרוּר הַכָּתוּב בִּשְׁטַר שֶׁנּוֹתֵן כֹּחַ לְעֶבֶד לְהִשְׁתַּחְרֵר בּוֹ לְדַעַת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, דְּכָתַב לֵיהּ הָרַב לְעַבְדּוֹ בִּשְׁעַת שִׁמְכּוֹר אוֹתוֹ לַנָּכְרִי בִּלְשׁוֹן זוּ, לְכְשֶׁתִּבְרַח מִמֶּנִּי – מִן הַלּוֹקֵחַ הַנָּכְרִי, אֵין לִי עֶסֶק בְּךָ – לֹא יְהֵא לִי עִסְקָא בָּךְ, שֶׁהָרַב מְסַלֵּק אֶת שִׁעְבּוּדוֹ, וְכֵיוָן שֶׁמִּשְׁמָעוּת לְשׁוֹן זוּ הִיא סִילּוּק רְשׁוּת הָרַב, זָכָה הָעֶבֶד בְּעַצְמוֹ לְאַחַר שִׁרְבּוֹ מֵחַל עַל שִׁעְבּוּדוֹ, וְלָכֵן אֵינוֹ צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר כְּשִׁיּוֹצֵא מִתַּחַת יַד הַגּוֹי: תָּנוּ רַבָּנָן, לְוֵה הָאָדוֹן עֲלָיו – עַל הָעֶבֶד הַכְּנַעֲנִי, מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁשִּׁעְבֵּד לוֹ אֶת הָעֶבֶד עִבּוּר הַחוֹב, כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה לוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – לְעֶבֶד אוֹ לְאָדוֹן, נִמּוֹסוֹ – כְּמִשְׁפְּטוֹ הָרָאוּי לוֹ, יָצָא הָעֶבֶד לְחֵירוּת, וּמְחוֹיֵיב רַבּוֹ לְפַדּוֹתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁמְּכָרוֹ לַנָּכְרִי שֶׁקִּנְטוֹהוּ חֲכָמִים לְפַדּוֹתוֹ. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא, מַאי 'נִמּוֹסוֹ'. אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה, שֶׁהִכְווּנָה לְמִנְהָג לוֹקְחֵי הָעֲבָדִים, וְהוּא נִשָּׁקֵי – חוֹתָם, וְהוּא סִימָן עֲבוֹדוֹת שְׁתּוֹלִים לָעֲבָדִים בְּצַוָּארֵיהֶם. מָתִיב רַב שֵׁשֶׁת מִבְּרַייְתָא שֶׁשְּׁנָתָהּ לְשׁוֹן 'נִימּוֹס', וּבְדִבְרֵיהֶם אֵי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ 'נִימּוֹס' כְּרַב הוּנָא, שֶׁשְּׁנִינוּ בְּבְרַייְתָא, הָאֲרִיסִין – יִשְׂרָאֵל שֶׁמַּעֲבִיד אֶת שָׂדֶה הַנָּכְרִי וּבְשִׁכְרוֹ נוֹטֵל מִן הַפֵּרוֹת שֶׁגִּדְּלוֹ בְּשִׁיעוּר קָבוּעַ, כְּגוֹן מֵחֲצָה אוֹ שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ, וְהַחֲכִירוֹת – מִישְׂרָאֵל שֶׁחָכַר קַרְקַע מִנָּכְרִי וּמִגְדַּל פֵּרוֹת בְּקַרְקָעוֹ, וּמִשָּׁלֵם לוֹ עִבּוּר הַשִּׁימּוּשׁ בְּקַרְקַע בְּכַמּוּת פֵּרוֹת שֶׁנָּקְבָה מֵרֹאשׁ, בֵּין אִם תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה פֵּרוֹת וּבֵין אִם לֹא, וַאֲרִיסֵי בָּתֵּי אָבוֹת – יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵיוּ אֲבוֹתָיו אֲרִיסִים בְּקַרְקַע שֶׁל אֲבוֹת הַנָּכְרִי, וְעֵבֶד אֲרִיסוֹת זוֹ בִּירוּשָׁה לִבְנֵיהֶם לְאַחַר מִיתַת הָאָבוֹת, נִמְצָא שֶׁהָאֲרִיס עוֹמֵד בְּחִזְקַת אֲבוֹתָיו בַּאֲרִיסוֹת קְבוּעָה בְּשָׂדֶה זוֹ לִיוֹרְשֵׁי הַנָּכְרִי, וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמִּשְׁכֵּן שֶׁדֶּהוּ לְיִשְׂרָאֵל עֵבוּר חוֹב שֶׁנִּתְחַייֵב לוֹ, וְנִמְצָאת הַשָּׂדֶה בְּיַד הִישְׂרְאֵל עֵבוּר חוֹב הַנָּכְרִי, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה לוֹ יִשְׂרָאֵל נִמּוֹסוֹ, בְּכָל אֵלּוּ הָאוֹפָנִים, הַקַּרְקַע פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר, וְאֵין הִישְׂרְאֵל צָרִיךְ לְעַשֵּׂר אֶת הַפֵּרוֹת שֶׁנּוֹטֵל מִן הַקַּרְקַע. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְפָרֵשׁ אֶת דִּבְרֵי הַבְּרַייְתָא בְּדִין עֵבֶד שֶׁרְבּוֹ לוֹוֶה עָלָיו מִן הַנָּכְרִי שֶׁ'נִּימּוֹסוֹ' הַכְּוּוָנָה לְנִשָּׁקֵי – הַיְינוּ סִימָן שֶׁעּוֹשֶׂה הַלּוֹקֵחַ לְהוֹכִיחַ עַל לְקִיחָתוֹ, שָׂדֶה בַּת נִשָּׁקֵי הִיא – הָאִם דֶּרֶךְ הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה לַעֲשׂוֹת בָּהּ סִימָן לְהוֹכִיחַ עַל לְקִיחָתוֹ. אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת לְשׁוֹן הַבְּרַייְתוֹת 'נִימּוֹסוֹ', לְמִנְהָג הַמְּלוּיִים עַל נִכְסֵי הַלּוֹוֶה, וְהוּא קְבִיעַת זְמַן לְפִרְעוֹן הַחוֹב, שֶׁאִם לֹא יִפְרַע אֶת חוֹבוֹ עַד זְמַן זֶה יִהְיוּ נִכְסֵיו שֶׁמִּשְׁכַּן שַׁייָכִים לְמַלְוֶה. הַגְּמָרָא שׁוֹאֶלֶת עַל פֵּירוּשׁ זֶה: אִם כֵּן קַשְׁיָא מִדִּין זְמַן שֶׁשָּׁנִינוּ בְּבְרַייְתָא שֶׁבְּדִין הָעֶבֶד, אַזְמַן – עַל דִּין הַזְּמַן שֶׁשָּׁנִינוּ בְּבְרַייְתָא שֶׁבְּדִין מַעֲשֵׂר, שֶׁלְּדִבְרֵי הַבְּרַייְתָא בְּעֶבֶד שֶׁרְבּוֹ לוֹוֶה עָלָיו מִן הַנָּכְרִי, קְבִיעַת הַזְּמַן נֶחְשֶׁבֶת כִּמְכִירַת הָעֶבֶד לְמַלְוֶה [שֶׁהֲרֵי בְּגִלּוּל קְבִיעַת הַזְּמַן כּוֹפִים אֶת הָרַב לְשַׁחְרְרוֹ], וְאִילּוּ לְדִבְרֵי הַבְּרַייְתָא בְּשָׂדֶה שֶׁנִּכְרֵי מִשְׁכַּן לְיִשְׂרָאֵל, קְבִיעַת הַזְּמַן אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת כִּמְכִירַת הַשָּׂדֶה לְמַלְוֶה [שֶׁהֲרֵי הַשָּׂדֶה פְּטוּרָה מֵהַמַּעֲשֵׂר כְּדִין שָׂדֶה שֶׁל גּוֹי]. מְיִישֶׁבֶת הַגְּמָרָא, לֹא קַשְׁיָא, אֲמַנָּם קְבִיעַת הַזְּמַן לִבְדָהּ אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת כִּמְכִירָה, אֶלָּא שֶׁהָא – הַבְּרַייְתָא שֶׁעוֹסֶקֶת בְּדִין עֶבֶד שֶׁנּוֹיָה בְּאוֹפֶן דְּמָטָא זְמַנֵּיהּ – שֶׁכְּבָר הִגִּיעַ זְמַן פִּרְעוֹן הַחוֹב וְהִישְׂרְאֵל לֹא שִׁילֵּם אֶת חוֹבוֹ, וְלָכֵן עֶבֶד הָעֶבֶד לִרְשׁוּת הַנָּכְרִי וְכוֹפִים אֶת הָרַב לְשַׁחְרְרוֹ, אַךְ הָא – הַבְּרַייְתָא שֶׁעוֹסֶקֶת בְּדִין הַשָּׂדֶה שֶׁהַנָּכְרִי שִׁעְבֵּד לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹיָה בְּאוֹפֶן דְּלָא מָטָא זְמַנֵּיהּ, וְנִמְצָא שֶׁהַשָּׂדֶה עֲדַיִין בִּרְשׁוּת הַנָּכְרִי וְלָכֵן הִיא פְּטוּרָה מִמַּעֲשֵׂר. אַךְ הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת וְשׁוֹאֶלֶת, אֶלָּא – אִם כֵּן, שֶׁהַבְּרַייְתָא שֶׁעוֹסֶקֶת לְגַבֵּי דִּין עֶבֶד שֶׁנּוֹיָה דְּמָטָא זְמַנֵּיהּ, הָאִם בְּאוֹפֶן זֶה צְרִיכָא

המשך בעמוד סו

לְמֵימַר – צריכה הברייתא לחדש שהרב מחויב לפדותו ולשחררו, הרי העבד נקנה לנכרי לגמרי, וכבר שנינו במשנה שכאשר העבד נכנס לרשות נכרי בהסכמת הרב חייבו חכמים את הרב לפדותו ולהוציאו לחירות. מיישבת הגמרא את סתירת הברייתות באופן אחר, **אֶלָּא אִידִי וְאִידִי** – שתי הברייתות שנויות באופן **דְּלָא מָטָא** **וְמַנֵּיהּ** – שלא הגיע זמן הפרעון, והמשכון אינו שייך למלוה לגמרי, **וְלָא קָשְׁיָא** מדין עבד על דין שדה, שכן לכך כיון שזלזל בתקנת חכמים שלא למכור עבד לעובד כוכבים, קנסוהו ואף שלא הגיע הזמן, **הָא** – הברייתא העוסקת בדין עבד שנויה באופן שהרב שיעבד את העבד **לְגוּפָא** – לגופו, שגוף העבד יהא שייך לנכרי לגמרי אם לא יפרע את החוב עד זמנו, ואף לפני הזמן כבר מסר את העבד ביד הנכרי שישתעבד בו, **וְהָא** – הברייתא העוסקת בדין שדה שנויה באופן שהנכרי משכן אותה **לְפֵירָא** – לפירות, שהישראל יאכל פירותיה לאחר זמן הפרעון, אך לא התנה שיגבה את גופה שתיעשה שלו לגמרי לאחר הזמן, ולכך הפירות פטורים ממעשר.